

Web Tabanlı Yüksek Öğretim Programları İçin Kütüphane Hizmetleri ve Uygulamaları

Library Services and Applications For Web-Based Higher Education Programs

Hüseyin ODABAŞ

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
odabashuseyin@atauni.edu.tr

Zuhal Yonca ODABAŞ

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji
Bölümü yoncaodabas@yahoo.com

Ö Z E T

Üniversite kütüphaneleri üniversitelerin asli unsurları olan öğrenciler ve öğretim elemanlarının bilgi gereksinimlerini karşılamak amacıyla hizmet veren kurumlardır. Bilişim teknolojilerinde yaşanan yenilikler üniversite kütüphanelerinin sorumluluklarının sayıca artmasına ve hizmet alanının genişlemesine yol açmıştır. Web tabanlı öğrenim modeli, öğrenim sürecinin önemli ölçüde yerleşke dışından sürdürüldüğü yeni bir modeldir. Söz konusu model daha çok üniversite ve iş dünyasında gelişim göstermiştir. Bu nedenle üniversite kütüphaneleri web tabanlı öğrenim sistemlerinde gereksinim duyulan her türlü bilgiyi sağlayacak yeterliliğe sahip olmalıdır. 2000 yılında Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneğinin (Association of Colledge and Research Library-ACRL) hazırlamış olduğu 'Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri Rehberi' bu alanda önemli gelişmelerin yaşanmasına öncülük etmiştir. Bu tarihten sonra bütün dünyada üniversite kütüphanelerinin hizmetlerini söz konusu rehberde yer alan önerilere uygun olarak planladıkları gözlemlenmiştir. Son birkaç yıldır ABD ve Avrupa üniversitelerinin kütüphanelerinde uzaktan öğrenim programları için geliştirilen modern hizmetler dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışmada ilk olarak dünyada uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri konusunda yaşanan gelişmelere yer verilmektedir. Daha sonra bu alanda geliştirilen modern uygulamalar irdelenmekte ve Türkiye'de üniversite kütüphaneleri üzerinde durum değerlendirmesi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan öğrenim kütüphaneciliği, uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri, web tabanlı öğrenim, e-öğrenim, e-kütüphanecilik, e-kütüphane

A B S T R A C T

University libraries are institutions given services to provide informations according to the requirement of students and faculty main members of university. Developments in the information technologies cause to increase responsibilities of university library and to extend its services. Web based learning model is a new model that continues learning process from off-campus largely. This model particularly developed on universities and businesses areas. Therefore university library should get adequacy to provide all kind of information source needed web based learning systems. 'Guidelines for Distance Learning Library Services' published by Association of Colledge and Research Library (ACRL) at 2000 leded to appear developments in this matter. After this date it is observed that university libraries planed their services in accordance with recommendations written in this guide all of the world. Advanced services improved for e-learning programs in the US and European universities have been attracted attention especially for a few years. Because of importance of subject, in this paper firstly developments about

* Makale, 9-11 Ekim 2008 tarihleri arasında Yaşar Üniversitesi-İzmir'de düzenlenen "Ünak'08 "Bilgi: Farklılık ve Farkındalık" adlı toplantıda tebliğ olarak sunulmuştur.

distance learning library services are examined. Afterwards samples of advanced application in this matter are given and university libraries in Turkey are evaluated.

Keywords: Distance learning librarianship, distance learning library services, web based learning, e-learning, e-librarianship, e-library

I. Giriş

Uzaktan eğitim, öğrenen ve öğreten ya da öğretme yön veren kişilerin öğrenim/öğretim sürecine zaman ve mekândan bağımsız olarak katıldıkları ve söz konusu sürecin daha çok teknoloji-yoğun ortamda sürdürüldüğü modeldir. Uzaktan eğitim, posta, televizyon yayıncılığı ve bilişim teknolojileri ya da bunların tümü aracılığıyla yapılabilmektedir. Bu nedenle günümüzde oluşturulan uzaktan eğitim programlarının niteliği, sistem içinde kullanılan araçların türü ve özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Günümüzde örgün eğitim ortamının özelliklerine en yakın model, web tabanlı öğrenim modelidir. Web tabanlı uzaktan öğrenim modeli, örgün eğitim ortamındaki çoğu özelliklerin yanı sıra teknolojik olanakların sunduğu zenginliklere de sahiptir.

II. Uzaktan Öğrenim

Uzaktan öğrenim, öğretici ile öğrencinin eğitim sürecine ayrı fiziksel ortamdan katılabildiği eğitim modelidir. Uzaktan öğretim, öğretici ve öğrencinin eğitim programını 'aynı anda farklı yerde' veya 'farklı zaman ve yerde' sürdürdüğü eğitim yöntemidir. Uzaktan öğrenim modelinde modelin türüne göre çok çeşitli teknolojilerden yararlanılmaktadır. Öğretici ve öğrencinin aynı zaman içinde bulunduğu uzaktan eğitim sistemleri günümüzde daha çok web tabanlı olarak sürdürülmektedir ve dolayısıyla bu modelde bilişim teknolojilerinden yararlanma düzeyi diğerlerine oranla daha yüksektir.

Web tabanlı uzaktan öğrenim programlarında eğitim sürecinin önemli bir bölümünde öğrencilerin özel bir yerleşim yerine toplanma zorunluluğu yoktur. Öğrenim materyalleri, kullanıcıya özel sistemler aracılığıyla öğrencilerin kullanımına sunulabilmektedir. Örneğin artık günümüzde web tabanlı öğrenim sistemlerinin önemli bir bölümünde öğrenci ve öğretim elemanı arasında etkileşimin kurulabildiği canlı ders ortamları bulunmaktadır. Bununla birlikte söz konusu sistemler örgün öğrenim programlarının sağlayamadığı avantajlara da sahiptir. Örneğin örgün öğrenim programlarında derse katılamayan öğrencilerin derste anlatılanlara ya da ders atmosferine yeniden sahip olması güçtür. Buna karşın web tabanlı öğrenim programlarında derslerin yeniden ya da birkaç kere daha izlenebilme olanağı vardır. Aynı zamanda web tabanlı öğrenim programlarında dersler, ayrıntılı bilgi ve multimedya içeren ders notları ile sürdürüldüğü için öğrenciler konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilir ve dolayısıyla konuya daha fazla motive olacakları için başarıya daha erken ulaşabilirler.

Uzaktan öğrenim sistemlerinde geleneksel ya da teknoloji merkezli ürün ve hizmetler aynı anda kullanılabilir. Bu özellikleri nedeniyle uzaktan öğrenim programları paralel, genişletilmiş, yerleşke dışı, dağıtım, esnek, sanal, senkron ve asenkron olmak üzere çok değişik türler altında yapılandırılmaktadır (Buchanan, 2005:1261).

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere İngiltere, Almanya, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelerde son beş yıl içinde web tabanlı öğrenim programlarında hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu artış günümüzde de devam etmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde 2006 yılında en az bir çevrim içi kursa kayıtlı öğrenci sayısı 3,5 milyon, bir sonraki yıl bu sayının % 10 civarında arttığı bilinmektedir. Uzaktan öğrenim programlarının bugünkü durumu 2000'li yılların başlarında yapılan tahminlerin oldukça üzerine çıkmıştır. Uzaktan öğrenim programları, özellikle ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde oldukça hızlı biçimde artış göstermiştir. Örneğin 2006 yılında ABD'da yüksek öğretim programlarına kayıtlı toplam öğrenci miktarının yaklaşık % 20'si web tabanlı çevrim içi kurslardan yararlanmaktadır (Allen and Seaman, 2007:1). ABD Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi (The National Center for Education Statistics) tarafından yapılan değerlendirmeye göre artışın bu şekilde devam etmesi halinde 2013 yılına kadar ABD'de öğrencilerin yaklaşık 18.2 milyonunun uzaktan eğitim sistemine katılacağı tahmin edilmektedir (Distance, 2008b). Bu nedenle özellikle üniversiteler olmak üzere eğitim kurumlarında hizmet veren kütüphaneler de uzaktan eğitim modelini destekleyecek hizmetleri hayata geçirmek zorundadır. Diğer bir ifade ile kütüphaneler, uzaktan eğitim sistemi içinde gereksinim duyulan her türlü bilgi hizmetini üretme sorumluluğunu yerine getirmelidir. Bunun için kütüphanelerin uzaktan öğrenim programlarının açılmasını beklemek gibi zaman harcama lüksü yoktur. O halde yüksek öğretim kütüphanelerinde uzaktan öğrenim kütüphane hizmetlerinin hayata geçirilmesi için atılacak adımların şimdiden kararlaştırılması ve uzun bir zaman alacak bu dönüşümün daha şimdiden planlanması gerekmektedir. Aksi takdirde hızla çoğalacak uzaktan eğitim programlarına yönelik nitelikli bir kütüphane hizmeti sağlanamayacak ve öğrenciler bu programlardan yeterli beceriye ve bilgi birikimine sahip olmadan mezun olacaklardır.

III. Üniversitelerde Uzaktan Öğrenim Kütüphaneciliği

Uzaktan öğrenim kütüphane hizmeti, eğitim yerleşkesinden uzak ya da çeşitli nedenlerden dolayı yerleşkede bulunamayan öğrencilere sunulan kütüphane hizmetlerinin bir türüdür (Khosrowpour, 2006:15). Uzaktan kütüphane hizmetleri, kütüphanenin basılı ve elektronik her türlü kaynağının çok sayıda erişim aracıyla yerleşke dışına ulaştırılması olarak ifade edilebilir. Örneğin kaynakların elektronik ya da geleneksel posta aracılığıyla kullanıcılara ulaştırılması, çevrimiçi katalog hizmetinin verilmesi, çeşitli elektronik dergilerin ve veritabanlarının kullanıcıların kullanımına sunulması,

kullanıcıların yerleşke dışından kütüphaneler arası ödünç verme hizmetinden yararlanabilmesi, uzaktan kütüphane hizmetlerinin önemlileri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda basılı kaynakları sayısallaştırma ve özel sistemler aracılığıyla kullanıcılara ulaştırma, kullanıcılara bibliyografya yönetimi olanağı sağlama ve farklı iletişim sistemleri aracılığıyla kütüphanecilerden canlı kütüphane destek hizmeti alma da uzaktan kütüphane hizmetleri arasında yer alan uygulamalardır.

Uzaktan kütüphane hizmeti posta ve çeşitli elektronik araçlar aracılığıyla sürdürülen öğrenim modellerinin bilgi gereksinimlerinin karşılanması amacıyla ortaya çıkan bir hizmet koludur. Uzaktan kütüphane hizmetinin gelişmesine temel oluşturan asıl etken ise bilişim teknolojileridir. Kütüphanelerde elektronik kütüphanecilik uygulamaları bilişim teknolojileriyle birlikte hayat bulmuştur. Bu uygulamaların sonucu olarak da web tabanlı kütüphane hizmetleri, günümüz kütüphanelerinde hizmete sunulan en modern uygulamalar olarak karşımızda durmaktadır.

Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association-ALA)'nin alt birimlerinden Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Association of College and Research Libraries-ACRL)'nin uzaktan kütüphane hizmetleri konusunda 1998 yılında hazırlayıp 2004 yılında yenilediği 'Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri Rehberi', dünyada uzaktan eğitim kütüphaneciliği konusunda yürütülen faaliyetlere temel oluşturan önemli bir rehberdir. Söz konusu rehber, diğer ülkelerde de benzer nitelikli çalışmaların yapılmasına etki etmiştir (Guidelines, 2004). 'Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri Rehberi', kütüphanelerin uzaktan kütüphane hizmeti verme konusunda ölçüt olarak kullanabilecekleri veya uzaktan kütüphane hizmeti veren kütüphanelerin nitelik değerlendirmesi yapmada yararlanabilecekleri bir kaynaktır. Söz konusu Rehber, uzaktan kütüphane hizmetinin sahip olması gereken özellikleri gösteren, bu konuda çeşitli ölçütler ortaya koyan ve önerilerde bulunulan bir kaynaktır.

Kanada Kütüphane Derneği'nin benzer nitelikli çok sayıda rehberden esinlenilerek 2000 yılında 'Kanada'da Uzaktan ve Yaygın Öğrenime Kütüphane Desteği Rehberi' adıyla yayınladığı rehber de uzaktan kütüphane hizmetleri konusunda hazırlanan önemli bir kaynaktır. Söz konusu kaynak ACRL tarafından hazırlanan rehberle oldukça benzer bir içeriğe sahiptir (Guidelines, 2000). Daha sonra hazırlanan uzaktan kütüphane hizmetleri rehberlerinde de bu iki kaynaktan yer alan standart ve uygulamalar esas alınmıştır.

Akademik kuruluşlarda ve özel sektörde uzaktan öğrenimin önemi ve buna bağlı olarak öğretim sistemi içindeki payı hızla artmaktadır. Özellikle gelişmiş devletlerde olmak üzere artık dünyanın çoğu ülkesinde üniversiteler öğrencilerine yerleşke dışına yayılan bir eğitim hizmeti sunmayı amaçlamaktadırlar. İletişim teknolojileri ve uzaktan öğrenim sistemlerinde yaşanan ilerlemeler yaşamın her alanında olduğu gibi akademik hizmetlerin de gelişmesine katkıda bulunmuştur. Uzaktan öğrenim programlarının geliştigi ve

sayıca arttığı akademik kurumlarda, öğrenim sisteminin vazgeçilmezlerinden biri olan kütüphane hizmetlerinin de buna paralel olarak geliştirilmesi artık bir zorunluluk olmuştur.

Son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde üniversite kütüphanelerinin uzaktan öğrenim programları paralel olarak gelişim gösterdiği ve geleneksel kütüphane hizmetleri içinde olmayan daha farklı hizmet ve uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu hizmetlerin bir bölümü geleneksel kütüphane hizmetlerini geliştirme ve destekleme adına ortaya çıkmakta, diğer bir kısmı ise yalnızca uzaktan öğrenim sistemi içindeki öğrenci ve öğretim elemanlarının bilgi gereksinimlerini karşılamak üzere oluşturulmaktadır. 2000'li yılların başında daha çok Avustralya, Kanada ve İngiltere'de görünen uzaktan kütüphane uygulamalarının, son yıllarda ABD'de ve özellikle yüksek öğretim kurumlarında daha dikkate değer uygulamalarla önem kazandığı görülmektedir.

Uzaktan kütüphane hizmetlerinin gelişmesinde uzaktan eğitim programlarının rolü büyüktür. Ancak uzaktan kütüphane hizmetleri yalnızca uzaktan eğitim programlarının desteklenmesi amacıyla verilmez. Aynı zamanda üniversitenin genel durumuna, örgün öğrenim sisteminde yer alan öğretim elemanları ve öğrencilerin bilgi gereksinimlerinin karşılanmasına bağlı olarak da geliştirilir ve geliştirilmelidir. Uzaktan öğrenim kütüphane hizmeti özellikle belli bir merkezi yerleşkeye sahip olmayan üniversiteler için alternatifi olmayan bir çözümdür. Yalnızca bu açıdan bakıldığında bile uzaktan kütüphane hizmeti, geleneksel kütüphane hizmetlerine oranla daha farklı ve gerekli kazanımlar sunar. Örneğin söz konusu modelle birlikte merkez kütüphanesinden yararlanamayan öğretim elemanı ve öğrencilerin daha fazla ve nitelikli bilgi kaynağına sahip olmaları sağlanabilir. Aynı zamanda bu model, farklı yerleşke kütüphaneleri için satın alınan kaynakların tek nüshaya indirilmesini ve böylece bütçenin daha rasyonel kullanılmasını da sağlar. Uzaktan kütüphane hizmetleri, fiziksel rahatsızlıkları olan bireylerin kütüphane gereksinimini karşılama konusunda da önemli bir çözümdür. Ayrıca hızla artan üniversite kontenjanları ve sınav dönemleri gibi belli dönemlerde artan kullanıcılar da kütüphanelerin fiziksel olarak yetersiz kalmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla uzaktan kütüphane hizmetleri söz konusu sorunların azaltılmasında da yararlanılabilecek bir araçtır.

Ancak tabii ki üniversite kütüphanelerinde uzaktan kütüphane hizmetlerini etkin şekilde hayata geçirmek ve uygulamaya koymak belli bazı altyapı gereksinimlerinin tamamlanması ile gerçekleştirilebilir. Uzaktan kütüphane hizmetinin oluşturulması ve sürdürülebilir bir anlayışla uygulanabilmesi ek bütçe ve yeni personel gibi bir kütüphanenin gereksinim duyduğu temel ihtiyaçların yanı sıra, uzaktan öğrenim sistemlerini destekleyebilecek donanımlı personele ve altyapıya da gereksinim duymaktadır (Trends, 2006).

Elektronik bilgi kaynaklarında yaşanan fiyat artışları kütüphane bütçelerini gittikçe zorlayan önemli bir sorundur. Kütüphanelerin bu sorunun etkilerini

azaltabilmek için kendi aralarında oluşturdıkları birlikler de yaşanan durumun düzeltilmesi için yeterli olmamıştır. Uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri, kütüphane bütçesinin yeni bir ağır yük altına girmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla üniversite kütüphanelerinin uzaktan öğrenimi destekleyecek hizmetlerin yapılandırılmasında yaşayacağı en önemli sorun ödenek sorunudur.

Uzaktan kütüphane hizmetleri konusunda kütüphanelerin karşı karşıya kaldıkları bir başka önemli sorun ise donanımlı personel açığı ve/veya personelin bu doğrultuda eğitilmesidir (Barsun, 2005:100). Üniversite kütüphanelerinde her kütüphanecinin kendi alanı içine giren elektronik hizmetler hakkında belli bir beceriye sahip olması zorunludur. Ancak uzaktan eğitim hizmetlerinin yapılandırılmasında bilişim uygulamalarına daha yakın bir beceri düzeyi gerekmektedir. Bu nedenle uzaktan eğitim kütüphanecilerinin söz konusu hizmetlerin tasarımı, uygulaması ve geliştirilmesi konularında daha özel bir bilgi ve beceri düzeyine sahip olması beklenir (Manjunath and Patil, 2006:8). Dolayısıyla bugün uzaktan kütüphanecilik hizmetleri konusunda üniversite kütüphanelerinde yaşanabilecek en önemli sorun donanımlı personel eksikliğidir. Bu eksikliğin bir bölümü üniversite kütüphanecilerinin uzaktan kütüphane hizmetleri konusunda beceri sahibi olmaları sağlanarak giderilebilir. Zira kütüphanecilerin yakın bir gelecekte karşı karşıya kalacakları sorumluluk bugünden daha ileri düzeylerde olacaktır.

ACRL, üniversitelerde uzaktan eğitim uygulamaları konusunda kütüphanecilerin yüklenecekleri görevleri ve karşı karşıya oldukları güçlükleri dört madde altında sıralanmaktadır: *Kütüphaneciler*,

1. çevrimiçi/mültimedya kütüphane programlarının tasarımı ve geliştirilmesi sürecinin aktif olarak içinde bulunacaklar,
2. eğitim kurumunda öğrenim programlarını oluşturma ve geliştirilme kurulunun bir üyesi olarak görev yapacaklar,
3. elektronik kaynakların telif hakkını sağlama konusunda öğretim elemanlarına destek olacaklar ve bu konularda danışmanlık hizmeti verecekler,
4. bilgi kaynaklarına erişim konusunda öğrencilerin yaşam boyu öğrenme becerisi kazanmalarına yardımcı olacaklardır (ACRL, 2000:1023-1029).

Uzaktan kütüphanecilik hizmetlerine engel olabilecek önemli sorunlardan biri de yasal düzenlemelerdir. Türkiye’de üretilen bilim, sanat ve fikir eserlerine ilişkin telif uygulamaları 5846 sayılı ‘Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ ile düzenlenmektedir (Gürçan ve Özgür, 2002:2; Fikir, 2004). Kütüphanenin basılı ya da elektronik her türlü dermesinin uzaktan öğretim materyali olarak kullanılması ve uzaktan öğrenim sisteminde üretilen yayınların web üzerinde kullanıma açılması, bu eserler üzerinde telif hakkı olan kişi ve kuruluşlar ile karşı karşıya gelmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle üniversiteler kullanım hakkını elinde bulundurduğu her türlü materyalin Kanun’un çizdiği çerçeveler içinde kullanılması doğrultusunda rehber ve yönergeler

oluşturulmalıdır. Bunun yanında Kanun 'dürüst kullanım' (fair use)¹ öğretisi doğrultusunda telif hakkı olan eserlerin eğitim kurumlarında ödünç verilmesini ve çoğaltılmasını serbest bırakmaktadır. Kanun'un 33. Maddesinde "yayımlanmış bir eserin, tüm eğitim ve öğretim kurumlarında, yüz yüze eğitim ve öğretim maksadıyla doğrudan veya dolaylı kar amacı gütmeksizin temsili, eser sahibinin ve eserinin adının mutlak şekilde açıklanması şartıyla serbesttir" şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Kanun'da, eser sahibinin haklarını koruma yönünde izinsiz kullanıma büyük ölçüde kısıtlama getirilse de eser sahipleri ile toplumun bilgi ve öğrenmeye olan gereksinimleri de dengelenemeye çalışılmıştır. Bu dengeyi kurmaktaki amaç ise bilimsel ve sanatsal çalışmaları geliştirmek ve yaratıcılığı teşvik etmektir (Gürcan ve Özgür, 2002:13). Bu hüküm çerçevesince üniversitelerde belli bir bölümünü aşmamak şartıyla eserlerin dijitalleştirilmesi ve kullanıcıya elektronik format içerisinde sunulması Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na aksi bir durum oluşturmayacaktır.

Bu sorunlar dışında üniversite kütüphanelerinde uzaktan kütüphanecilik hizmetlerinin hayata geçirilmesinin önünde daha çok altyapı eksikliğinden kaynaklanan sorunlar da bulunmaktadır. Örneğin yeterli personele sahip olmama, bilişim altyapısının ve fiziksel koşulların yeterli olmaması bunlardan bazılarıdır.

IV. Üniversite Kütüphanelerinde Uzaktan Kütüphane Uygulamaları

Üniversite kütüphanelerinin başlıca görevi öğrenci ve öğretim elemanlarının bilgi gereksinimlerinin karşılanmasını sağlamaktır. Bunun yanı sıra kütüphaneler, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, yaşam boyu öğrenme becerisinin kazandırılması ve eğitimin kalitesinin yükseltilmesi gibi önemli sorumlulukları olan merkezlerdir. Dolayısıyla üniversite kütüphaneleri sadece bilgi kaynaklarının hizmete sunulması görevini yerine getirmez, aynı zamanda öğrencilerin yaşam boyu öğrenme alışkanlığı kazanmalarını, bilgi okuryazarı olmalarını, alanlarına ilişkin daha özel konularda danışma hizmeti almalarını sağlayan ve böylece eğitimin kalitesini artırma görevini yerine getiren önemli işlevlere sahiptir (Çukadar ve Çelik, 2003: 36). Üniversite kütüphaneleri bu görevleri aynı zamanda eğitim sistemine yerleşke dışından katılan uzaktan öğrenim öğrencileri üzerinde de sürdürmek zorundadır. Bu zorunluluk öğrencilerin öğrenci olma haklarının ve eğitimde fırsat eşitliğini hayata geçirmenin bir gereğidir.

Uzaktan öğrenim programlarının bu gereksinimini karşılamak üzere bütün dünyada gerek kütüphanecilik alanında hizmet veren sivil toplum örgütleri ve gerekse üniversite kütüphaneleri tarafından yaklaşık son on yıldır önemli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların ürünü olarak üniversite kütüphaneleri uzaktan öğrenim programının paydaşları olan öğrenciler ve

¹ Dürüst kullanım öğretisi, gelişmiş ülkelerin telif hakkı kanunlarının çoğunda yer almaktadır. Örneğin US Copyright Act'ta eserin ticari olmaması koşuluyla eğitim amaçlı kullanımlarda kısıtlamaların kaldırıldığı 'fair use' doktrini ile ifade edilmektedir (US copyright, 2006).

öğretim elemanlarının bilgi gereksiniminin karşılanması konusunda önemli hizmetlere imza atmıştır. Uzaktan kütüphanecilik hizmetleri konusunda yapılan çalışmalar aynı zamanda üniversite kütüphanelerini teknolojik olanakların en etkin kullanıldığı kütüphane türü de yapmıştır.

Üniversite kütüphanelerinde verilen web tabanlı hizmetleri örgün programlar ve uzaktan eğitim programları için ayrı ayrı yapılandırmak olanaklı değildir. Diğer bir ifade ile kütüphanelerin web üzerinde sunduğu hizmetleri sunulan programın türüne göre birbirinden ayırmak mümkün değildir. Zira öğrenim programları örgün ve uzaktan olmak üzere iki farklı eğitim modeli üzerinde yürütülse de, kütüphane kaynakları ve dolayısıyla hizmetleri tek merkezli olarak işletilmek zorundadır. Günümüz üniversite kütüphanelerinde verilen elektronik hizmetlerin çok az bir bölümü yalnızca uzaktan eğitim programları için geliştirilmiştir. Buna karşın elektronik hizmetlerin önemli bir bölümü her iki program türüne hizmet vermek için oluşturulmuştur. Bu nedenle üniversite kütüphanelerinde verilen web tabanlı hizmetleri birbirinden ayırmak ve özellikle belli bir eğitim modeli için geliştirildiğini söylemek güçtür. Örneğin okuyuculara çevrimiçi kütüphane katalogları ile hizmet verme, kütüphanenin temel sorumluluklarından biridir. İlk zamanlarda yalnızca kütüphane binası ile sınırlı olan çevrim içi katalog hizmetleri daha sonraları yerleşke içinde sunulmuş, günümüzde ise yer ve zaman sınırı olmaksızın web üzerinde bütün dünyanın kullanımına sunulmaktadır. Bu bakımdan çevrimiçi katalog hizmetlerini örgün ve uzaktan öğrenim programları için tahsis edilebilecek bir yanı yoktur ve bu nedenle de iki hizmeti birbirinden ayırmak olanaklı değildir. Benzer şekilde web tabanlı e-kitap, e-dergi ve e-referans kaynakları üzerinden tam metin erişim sağlayan veritabanlarını da örgün ve uzaktan eğitim modelleri için ayırmak olanaklı değildir. Çünkü bu kaynaklar çoğu üniversite kütüphanelerinde hem örgün programların hem de uzaktan eğitim programlarının bilgi gereksinimini karşılamak üzere hizmete sunulmaktadır.

Kurumsal bilgi kaynaklarının web aracılığıyla tam metin olarak kullanıcıların hizmetine sunulması, aynı zamanda uzaktan eğitim programlarının daha fazla bilgi kaynağı ile desteklenmesine olanak sağlayan bir gelişmedir. Son yıllarda yoğunlukla üniversite kütüphanelerinin çabaları ile oluşturulan açık arşiv sistemlerinde önemli bir artış yaşanmıştır. Açık arşivler, ders notları da dahil olmak üzere üniversite bünyesinde üretilen makale, kitap, rapor ve tez gibi her türlü akademik yayının tam metin olarak erişimini sağlamaktadır ve dolayısıyla bu sistemler uzaktan öğrenim programlarının da web tabanlı olarak daha fazla kaynak ile desteklenmesine olanak tanımaktadır.

Uzaktan eğitim programları için geliştirilen hizmetler ise uzaktan eğitim sisteminin bir parçası olarak söz konusu sisteme özgü özellikler taşıyan, bütünüyle ya da kısmen uzaktan öğrenim programları için tasarlanan uygulamalardır. Bu uygulamaların önemli bir kısmı ise yalnızca uzaktan öğrenim programlarının bilgi gereksinimlerinin karşılanması için

geliştirilmiştir. Genel olarak bu hizmetleri şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

-- **Basılı kaynakların dijitalleştirilmesi:** Uzaktan öğrenim öğrencilerinin önemli bir bölümünün üniversite kütüphanesindeki basılı kaynaklara erişebilme olanağı yoktur. Uzaktan öğrenim öğrencilerinin kaynak gereksinimi kaynağın posta ile gönderilmesi ve kaynağın dijitalleştirildikten sonra elektronik sistemler aracılığıyla gönderilmesi şeklinde iki yöntemle karşılanmaktadır. İkinci yöntem oldukça yeni bir uygulama olsa da hızlı bir şekilde yaygınlaşmaya devam etmektedir. Dijitalleştirme hizmetleri için uygulanan kullanım ölçütleri ise her üniversitede farklı şekilde uygulanmaktadır. Örneğin bazı üniversitelerde kullanıcılardan dijitalleştirilen her eser için ayrı ücret talep edilirken bazılarında ise bu hizmet için ayrı bir ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bazıları ise dijitalleştirilecek kaynaklar için sayfa kısıtlaması getirilmiştir (Library, 2008; Get, 2008; Ebling, 2008).

-- **Dijital kaynak depolama ve referans yönetimi sistemi:** Kütüphane kaynaklarının hızla elektronikleşmesiyle birlikte bu kaynakların kullanıcıların istekleri doğrultusunda yönetilmesi ve belli kategoriler altına depolanması gereksinimini de ortaya çıkarmıştır. Kullanıcılar birbirinden bağımsız veritabanları ve web kaynakları üzerinde yapılan tarama ve bulguları söz konusu sistemler üzerinde dosyalayabilmekte ve birbirleri arasında her türlü bağlantıları kurabilmektedir (Cooper, 2000:129). Bu durum bazı üniversitelerde uzaktan öğrenim sisteminin bir bileşeni olarak, bazı üniversitelerde ise kütüphane otomasyon yazılımının bir modülü olarak kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Bu nedenle kaynak depolama ve referans yönetimi sistemi, bazı üniversitelerde yalnızca uzaktan öğrenim modeline özgü bir uygulama iken, bazılarında üniversitenin bütün paydaşlarının yararlanabildiği bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

-- **Kütüphaneler arası işbirliği:** Kullanıcıların diğer üniversite ya da farklı tür kütüphanelerin kaynaklarından yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla kütüphaneler arasında işbirlikleri geliştirilmekte ve konsorsiyumlar oluşturulmaktadır (Çukadar ve Çelik, 2003:38). Öğrenciler ve öğretim elemanları, kütüphane web sitelerinden edindikleri istek formları aracılığıyla bu sistemden yararlanabilmektedirler. Kütüphaneler arası işbirlikleri, uzaktan öğrenim öğrencilerinin daha fazla yararlandıkları bir hizmet türüdür. Çünkü aynı zamanda bu tür işbirlikleri, uzaktan öğrenim öğrencilerinin bulundukları yerleşim yerlerinin kütüphanelerinden doğrudan yararlanabilmelerini de sağlamaktadır.

-- **Çevrimiçi uzman desteği:** Uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri kapsamında oluşturulan ve son yıllarda üniversite kütüphanelerinde yaygın olarak kullanılmaya başlanan hizmetlerden biri de çevrim içi uzman kütüphaneci destek hizmetidir. Gereksinim duyduğu herhangi bir konuda danışma hizmeti almak isteyen öğrenci ve öğretim elemanları, uzaktan öğrenim kütüphanesi web sitesi üzerindeki çevrimiçi sohbet sistemleri aracılığıyla kütüphanecilerle bağlantı kurabilmektedir. Örneğin bu sistem

yardımları ile kullanıcılar uygun kaynaklara yönlendirilebilmekte ve bulunduğu yere göre hangi kütüphanelerden ne tür kaynaklar edinebileceği konusunda bilgi alabilmektedir (Burke, 2002:153). Çevrim içi uzman desteği sistemi, bazı üniversite kütüphanelerinde zaman içinde örgün öğretim sistemini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

-- **Danışma kaynaklarının ve ders malzemelerinin tek bir merkezde sunumu:** Bazı üniversitelerde yalnızca uzaktan öğrenim öğrencilerinin bazılarında ise bütün öğrencilerin ansiklopedi, rehber, atlas ve sözlük gibi referans kaynaklarından çevrimiçi yöntem ile yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla kaynak portalları oluşturulmaktadır. Bu tür portallarda aynı zamanda uzaktan öğrenim programları için geliştirilen elektronik ders kitapları ve notlarını da görebilmek mümkündür. Aynı zamanda bu sayfalarda uzaktan öğrenim programlarında kullanılabilecek ve çeşitli konular altında gruplara ayrılan web kaynaklarının bağlantıları da bulunabilmektedir.

-- **Web tabanlı kullanıcı eğitim içeriği:** Uzaktan öğrenim öğrencilerinin uzaktan kütüphane hizmetleri konusunda bilgilendirilmeleri için oluşturulan ve görsel-işitsel uygulamalarla zenginleştirilen web tabanlı eğitim modülüdür. Uzaktan öğrenim öğrencilerinin kendileri için oluşturulan hizmetlerin tanıtımı ve bilgi gereksinimlerini karşılama konusunda sahip oldukları haklar bu içerik aracılığıyla duyurulmaktadır. Aynı zamanda web tabanlı kullanıcı eğitim modülü genellikle öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerisi kazanmalarını sağlayan içeriğe de sahiptir. Web tabanlı kullanıcı eğitimi modülü, uzaktan eğitim programları için geliştirilmiştir ancak zaman içinde çoğu üniversitelerde her iki öğrenim türü için de kullanılmaya başlanmıştır.

V. Dünyada Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çeşitli üniversitelerde uzaktan öğrenim programlarına kayıtlı öğrencilerin ve aynı zamanda bu programlarda ders veren akademisyenlerin kütüphane gereksinimlerini karşılamak üzere genellikle 'uzaktan öğrenim kütüphanesi' adıyla web tabanlı uzaktan kütüphane hizmetleri sunulmaktadır. Benzer uygulamalar İngiltere, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin üniversite kütüphanelerinde de görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde uzaktan kütüphanecilik uygulamaları konusunda ilerleme sağlamış üç üniversite kütüphanesinin hizmetlerinden örnekler verilecektir. Örnek olarak verilecek hizmetler, daha çok uzaktan öğrenim kütüphane hizmeti olarak sunulan ya da bu amaçla geliştirilen uygulamalar arasından seçilmiştir.

Iowa University Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri Portalı

Iowa University uzaktan öğrenim kütüphanesi web sitesinde uzaktan öğrenim öğrencilerinin herhangi bir konuda yapacakları araştırma sürecinde takip edecekleri adımları gösteren kısa bir bilgilendirme sayfası yer almaktadır. Bu sayfada araştırma süreci toplam altı adım altında sıralanmaktadır:

1. Araştırma konusunun seçimi,
2. Konunun hipotezinin belirlenmesi,
3. Ön araştırmanın yapılması,
4. Makale, kitap, istatistik ve diğer bilgi kaynaklarının uygun anahtar terim ve konu başlıkları ile taranması,
5. Elde edilen bulguların değerlendirilmesi,
6. Verilerin düzenlenmesi ve çalışmanın, araştırma tekniklerine uygun olarak hazırlanması.

Bu başlıkların ne tür süreçlerden oluştuğu ve kütüphane, üniversite ya da üniversite dışı kaynaklardan hangilerinin kullanılması gerektiği, başlıkların altında yapılan açıklamalarla izah edilmekte ve kurulan bağlantılarla çeşitli kaynaklara yönlendirmeler yapılmaktadır. Örneğin yayın taraması başlığı altında yapılan açıklamalarda konuya ilişkin taramaların nerelerden yapılacağı bilgisine yer verilirken, aynı zamanda bu bilgiler üzerinden gerekli tarama motorlarına bağ kurulmaktadır.

Uzaktan öğrenim kütüphaneciliği içinde verilen en önemli hizmetlerden biri de makale ya da bir kitabın belli bir bölümünün 'Kütüphaneler Arası Ödünç Verme/Makale Dağıtım Sistemi' aracılığıyla kullanıcılara ulaştırılmasıdır. Kullanıcılar kataloglar aracılığıyla buldukları makaleleri ya da kitap bölümlerini kullanıcı adı ve şifreleriyle birlikte söz konusu sistem üzerinden talep edebilmekte ve anlaşmalı olunan diğer kütüphanelerden sağlanan kaynaklar kısa sürede kullanıcılara iletilmektedir (Interlibrary, 2008).

Kütüphanenin önemli hizmetlerinden bir diğeri ise basılı bir dergide yer alan makalenin ya da herhangi bir kitabın belir bir bölümünün dijital formata dönüştürülmesi ve kullanıcıya gönderilmesidir. Okuyucu tarafından yapılan istek eğer elektronik kaynaklar içinde bulunuyorsa kullanıcı ilgili personel tarafından doğrudan elektronik kaynağa yönlendirilmektedir (Article, 2008).

Aynı zamanda uzaktan öğrenim kütüphaneciliğinde kullanıcıların ilgi alanlarına giren elektronik yayınların bibliyografik kayıtlarını tutan, bunları kullanıcıların gereksinimleri doğrultusunda düzenleyen ve arşivleyen RefWorks adında web tabanlı atıf yönetimi ve bibliyografya düzenleme sistemi ile hizmet verilmektedir. Söz konusu sistem bugün hem uzaktan öğrenim hem de örgün öğrenim paydaşları için kullanılmaktadır. Bununla birlikte RefWorks, eğitim programının daha çok elektronik kaynaklara bağımlı olarak sürdürüldüğü uzaktan öğrenim öğrencileri için çok daha yararlı hizmetler sunmaktadır.

Uzaktan kütüphane hizmetleri içinde kütüphaneci ile kullanıcılar arasında çok çeşitli erişim araçları ile irtibat kurulabilmektedir. Geleneksel ve elektronik posta, telefon ve yüz yüze yapılabilen toplantı dışında yararlanılan bir başka araç ise çevrim içi iletişim sistemidir. Çevrim içi iletişim sistemi, kullanıcı ve uzaktan öğrenim kütüphanecisini kullanan aracın türüne göre sesli ve görüntülü olarak karşı karşıya getiren sistemdir. Kullanıcılar kütüphane web sitesi üzerindeki UlowaLibR (University Iowa Library References) sistemini

kullanarak interaktif olarak sorularına karşılık bulabilmektedirler. Bu sistemin dışında AOL, Yahoo Messenger, MSN Messenger, Google Talk ve Meebo sohbet sistemlerini kullanarak da kütüphaneci ile iletişime geçebilmektedirler. Bu hizmet, merkez kütüphaneye bağlı özel bir birimin yanı sıra üniversite içindeki diğer bazı kütüphaneler ve arşivler tarafından da verilmektedir. Örneğin bu merkezlerden biri de harita koleksiyonunun muhafaza edildiği harita merkezidir.

Aynı zamanda kullanıcılar kendi alanları ile ilgili daha özel bilgi ve kaynak gereksinimleri için elektronik iletişim araçları aracılığıyla kütüphanedeki konu uzmanlarından randevu almak suretiyle araştırmaları hakkında yüz yüze görüşme olanağına da sahiptir.

Uzaktan kütüphane hizmetleri altında sistem içinde karşılaşılabilecek herhangi bir sorun ya da kaynak paylaşımı ile ilgili konular için A&Q Blog (Ask and Question Blog) adında bir tartışma listesi oluşturulmuştur. Listede aynı zamanda daha önce listeye sorulan sorular kategorilere ayrılmış ve tarama modülü aracılığıyla sorulan ve cevaplanan konuların bulunabilmesi sağlanmıştır. Örneğin listede daha önce sorulan ve cevaplanan konular, ödev hazırlama, sınavlar, makale ve kitap keşfi, kütüphaneler ve araştırma kaynakları gibi çeşitli başlıklar halinde gruplara ayrılmıştır. Böylece hem uzaktan öğrenim kütüphanecisinin iş yükü azaltılmış hem de kullanıcıların sorunlarını daha etkin şekilde çözmesi sağlanabilmiştir (How, 2008).

The Open University Kütüphane ve Öğrenim Kaynakları Merkezi

The Open University kütüphane hizmetleri, öğrencilerin öğrenim becerilerini geliştirecek ve sistemden yararlanacak olan bireylerin öğrenim, öğretim, araştırma ve kişisel gelişimlerini arttıracak kaynakların kullanıma sunulmasını amaçlamaktadır. The Open University kütüphane hizmetlerinin temelinde kullanıcıların nitelikli bilgi kaynaklarına, kolay, kısa süre içinde ve gelişmiş teknolojiler aracılığıyla erişebilmeleri amaçlanmaktadır. The Open University kütüphanesi, geleneksel kütüphane materyallerine sahip bir kütüphane olmasının yanında hizmetlerinin önemli bir bölümünü çevrim içi sunan dijital bir kütüphane ve zengin çevrim içi bilgi kaynaklarına erişimi sağlayan dijital bir kapıdır. Daha çok elektronik kaynaklardan oluşan kütüphanede, kullanıcı istekleri fiziksel materyallerin sayısallaştırılması yoluyla da karşılanabilmektedir. Materyalleri fiziksel olarak sağlamak isteyen kullanıcılar için de posta hizmet verilmektedir.

The Open University kütüphanesi, öğrencilerin her türlü bilgi gereksinimlerini karşılayabilmek için ülkenin her bölgesinde çok sayıda kütüphane ile işbirliği içine girmiştir. Kütüphaneler arasındaki bu işbirliği 'elektronik entegre destek sistemi' aracılığıyla sürdürülmektedir. Kütüphane hizmetleri, kaynak teminin yanında, danışma hizmeti, birlikte çalışma, yönlendirme ve eğitim hizmetleri ile zenginleştirilmiştir (The Library, 2008).

The Open University uzaktan öğrenim kütüphanesinde kullanıcılar kütüphanecilerle çok çeşitli araçlar aracılığıyla iletişim kurabilmektedirler. Kütüphanecilerle web forum ve web sohbet sistemi ile birlikte e-posta, telefon ve belgegeçer araçları aracılığıyla da iletişim kurulabilmektedir.

The Open University'ye kayıtlı olan öğrencilerin kendi üniversite kaynakları dışında diğer kütüphanelerden yararlanma olanaklarına sahip olması, kütüphane hizmetinin yerleşke dışına açılmasını sağlamaktadır. The Open University'nin çok sayıda kütüphane ile ikili anlaşması bulunmaktadır. Üniversitenin anlaşma yaptığı kütüphaneler İngiltere sınırları içinde toplam on dört bölgeye yayılmıştır. Örneğin, on bir numaralı bölge olarak bilinen İskoçya'da The Open University'nin anlaşmalı olduğu 38 yüksek öğrenim kütüphanesi bulunmaktadır. Öğrenciler kendi bölgelerindeki en yakın kütüphaneden birini tercih ederek dilediği kütüphanenin kaynaklarından yararlanabilmektedir.

Bunun dışında The Open University'de kütüphane hizmetlerinin yerleşke dışında yüzlerce kütüphane üzerinde sürdürülebilmesini sağlayan özgün bir çözüm daha bulunmaktadır. Anlaşma sağlanan diğer üniversite kütüphanelerine The Open University tarafından üretilen öğrenim materyalleri bağış yoluyla iletilmekte ve öğrencilerin bu üniversite kütüphanelerine giderek söz konusu yayınlardan yararlanabilmesi sağlanmaktadır. Örneğin yine İskoçya bölgesinde 38 kütüphane dışında The Open University öğrenim materyallerine sahip 20 kütüphane daha bulunmaktadır.

Kütüphane, kullanıcıların bibliyografik verilerini yönetebilmesi için hizmete sunduğu iki farklı yazılıma sahiptir. Bunlardan ilki danışma kaynaklarının düzenlenmesini, depolanmasını, yönetilmesini, bibliyografyaların otomatik olarak oluşturulmasını, danışma kaynaklarının veritabanlarından ve kütüphane katalogundan alınmasını sağlayan EndNote yazılımıdır. RefWorks adlı web tabanlı bibliyografya yönetimi yazılımı ise, kaynakların çevrim içi veritabanlarından ya da metin dosyalarından elde edilmesini, kaynakların web sayfalarına otomatik olarak eklenmesini ve bibliyografik listelerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu iki yazılım da kullanıcıların bibliyografik kaynaklarını yönetip saklayabileceği önemli bir veri yönetimi aracı olarak hizmet vermektedir (Bibliograh, 2008).

Kentucky University Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri

Kentucky University uzaktan öğrenim kütüphaneciliği 'Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri' adlı sitede kullanıma sunulmaktadır. Dolayısıyla söz konusu üniversitede kütüphane ana sayfasının dışında uzaktan öğrenim kütüphaneciliği için hazırlanan özel bir site daha yer almaktadır. Bu sitede öncelikle uzaktan öğrenim öğrencileri ve öğretim elemanlarının yararlanabileceği bütün teknik bilgilere yer verilmektedir. Örneğin site, uzaktan öğrenim sisteminin kullanımı (dosya gönderme, canlı ders, video seyretme vb.), kütüphane kaynakları ve hizmetleri gibi öğrenci ve öğretim elemanlarının

program süresince gereksinim duyacağı zengin bir içeriğe sahiptir. Aynı zamanda sistem için gerekli her türlü yasal düzenleme ve özellikle telif hakkı yasasına ilişkin her türlü mevzuat da bu sitede yer almaktadır.

Söz konusu sitede sözlükler ve ansiklopediler gibi genel nitelikli danışma kaynakları tam metin olarak kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Aynı zamanda kullanıcıların sitede kütüphane terminolojisi konusunda karşılaşılabilecekleri sorunları çözmek için kütüphanecilik terimleri sözlüğü de yer almaktadır. Ayrıca uzaktan öğrenim öğrencilerinin hazırlayacakları ödev, sunum, seminer ve tez gibi çalışmalara kaynaklık etmesi için araştırma yöntemleri konusunda çeşitli kaynaklar tam metin olarak hizmete sunulmaktadır.

Kütüphane kaynakları içinde yer almayan eser ya da dokümanlar, uzaktan öğrenim programları kütüphanecisi tarafından kütüphaneler arası işbirliği anlaşmaları gereği diğer kütüphaneler tarafından sağlanabilmektedir.

Telif haklarının ihlal edilmemesi için de kullanıcıların istek sayfalarının altında telif hakkına ilişkin uyarıcı bilgilere yer verilmektedir. Örneğin Kentucky University Uzaktan Öğrenim Kütüphane Hizmetleri web sitesinde Amerika Birleşik Devletleri Telif Hakkı Yasasının kullanıcılara ne gibi sorumluluklar yüklediği bilgisine yer verildikten sonra, söz konusu Yasa dışında yapılacak kullanımlardan tamamen kullanıcıların sorumluluğunda olduğu hatırlatılmaktadır (Distance, 2008a; US, 2006).

VI. Türkiye’de Uzaktan Kütüphane Hizmetlerinin Durumu

1999 yılında Yükseköğretim Kurulu Enformatik Milli Komitesi (EMK)’nin kurulması ile birlikte ülkemizde bazı üniversiteler tarafından web tabanlı önlisans, lisans, yüksek lisans ve sertifika programları oluşturulmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bazı üniversitelerde bilgisayar, Türk dili ve yabancı dil gibi temel dersler de uzaktan öğrenim yöntemiyle verilmeye başlanmıştır. Bu dersler, üniversitelerin uzaktan öğrenim merkezleri tarafından oluşturulabildiği gibi, anlaşmalı olunan başka bir üniversitenin web tabanlı uzaktan eğitim platformu üzerinden de alınabilmektedir (Odabaş, 2004: 134).

Üniversitelerde e-öğrenme modeliyle ağırlıklı olarak sertifika ve yüksek lisans programları hayata geçirilmektedir. Aynı zamanda lisans programları içinde bazı derslerin web tabanlı olarak verilmesi de e-öğrenmenin en yaygın kullanılan türü olarak uygulanmaktadır (Çınar, 2008).

Türkiye üniversite kütüphanelerinin özelliklerini incelerken yukarıda sıraladığımız yalnızca uzaktan öğrenim öğrencileri ve öğretim elemanları için geliştirilen hizmetler ve uzaktan öğrenim programları bulunan üniversite kütüphaneleri göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir. Burada değerlendirme ölçütleri olarak yurt dışında özellikle uzaktan öğrenim programları için geliştirilen kütüphane hizmetleri ve bütünüyle ya da kısmen uzaktan öğrenim öğrencilerinin yararlanabildiği kütüphane uygulamaları göz önünde bulundurulacaktır.

Türkiye’de web tabanlı yüksek öğretim programlarının yaklaşık on yıllık bir geçmişi vardır. Bu süre içinde uzaktan eğitim uygulamaları konusunda ülkemizde önemli mesafeler alınmıştır. Üniversitelerin önemli bir kısmı uzaktan öğrenim programlarını hayata geçirebilmek için girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin bir sonucu olarak da çok sayıda üniversitede bazı temel derslerin uzaktan öğrenim modeli üzerinden sürdürülmesine başlanmış ve ön lisans, yüksek lisans ve sertifika programları oluşturulmuştur. Ancak bu programlar, uzaktan öğrenimi destekleyecek bir takım hizmetlerden yoksun olarak hayata geçirilmiştir.

Örneğin **Anadolu Üniversitesi** sertifika, ön lisans, lisans ve yüksek lisans olmak üzere otuzun üzerinde programa sahip olması bakımından Türkiye’de uzaktan öğrenim konusunda liderliği elinde bulunduran üniversitedir. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi’nde örgün öğrenim programları içinde yer alan bazı dersler de uzaktan öğrenim modeli aracılığıyla öğrencilerin hizmetine sunulmaktadır. Bunun dışında yabancı bazı üniversitelerle ortak uzaktan öğrenim programları düzenlenmektedir. Uzaktan öğrenim programları konusunda Türkiye’de öncü üniversitelerin başında gelen Anadolu Üniversitesi’nin, uzaktan öğrenim kütüphaneciliği konusunda da benzer liderliği elinde bulundurması gerekirdi; ancak uzaktan öğrenim koşullarına uygun kütüphane uygulamalarından yoksundur. Diğer üniversitelerden farklı olarak yalnızca uzaktan öğrenim öğrencilerine sürekli e-destek hizmeti verilmektedir. Ancak bu destek öğrencilerin e-öğrenim sisteminde yaşadıkları teknik sorunların çözümünü karşılama amacıyla sunulmaktadır ve kütüphane ile fiili bağlantısı yoktur. Dolayısıyla uzaktan öğrenim öğrenci ve öğretim elemanlarının bilgi gereksinimi karşılama konusunda kütüphane tarafından sağlanan özel bir uygulama bulunamamaktadır.

E-öğrenme modeline dayalı çeşitli programlarla uzunca bir zamandır hizmet üreten **Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi**, Türkiye’deki en kapsamlı e-öğrenme uygulamalarından birine sahip olma avantajıyla eğitim programını sürdürmeye devam etmektedir. Ahmet Yesevi Üniversitesi’nde ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde toplam on bir uzaktan öğrenim programı ile hizmet verilmektedir. Yaklaşık bin öğrencinin uzaktan öğrenim programlarına kayıtlı olduğu Ahmet Yesevi Üniversitesi’nde elektronik kütüphanecilik hizmetinin bulunmaması dikkate değer bir durumdur. Öğrencilerin çevrim içi katalog kayıtlarından bile yoksun olması Türkiye’de uzaktan öğrenim programlarının temel gereksinimleri karşılamadan uzak bir yapıya sahip olduğunun en belirgin göstergelerinden biridir.

Uzaktan öğrenim konusunda girişimlerde bulunan bir başka üniversite ise **Sakarya Üniversitesi**’dir. Sakarya Üniversitesi’nde ön lisans ve yüksek lisans statüsünde altı, sertifika statüsünde ise iki program uzaktan öğrenim yöntemi ile sunulmaktadır. Bunların dışında bütün programlarda kullanılan ortak bazı dersler de uzaktan eğitim yöntemi ile sürdürülmektedir. Sakarya Üniversitesi

kütüphanesinde sunulan hizmetlere bakıldığında, yurtdışında uzaktan öğrenim kütüphanecilik hizmetleri içinde kullanılan çevrimiçi soru ve istek hizmetinin bu kütüphanede kullanıldığı görülmektedir. Çevrim içi soru ve istek formu kullanıcıların herhangi bir konu hakkında bilgi almak ya da görüş iletmek amacıyla çevrimiçi istek formunu doldurup gönderdiği ve belli bir süre sonra kütüphanecilerden yanıt aldığı web tabanlı bilgilendirme hizmetidir. Bunun dışında söz konusu kütüphanede uzaktan eğitim öğrenci ve öğretim elemanlarının bilgi gereksinimlerini karşılamaya yönelik özel bir uzaktan kütüphane hizmeti bulunmamaktadır.

Türkiye’de uzaktan öğrenim yöntemi ile program açan bir başka üniversite ise **Mersin Üniversitesi**’dir. Mersin Üniversitesi’nde dört adet uzaktan öğrenim programı ile hizmet verilmektedir. Ancak diğer üniversitelerde olduğu gibi burada da söz konusu programların desteklenmesine yönelik özel kütüphanecilik hizmetleri bulunmamaktadır. Toplam onun üzerinde yüksek lisans ve sertifika programına sahip **Orta Doğu Teknik Üniversitesi**’nde de uzaktan öğrenim öğrencilerinin kütüphane gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik uzaktan kütüphane hizmetleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte ODTÜ kütüphane yazılımı uzaktan kütüphane hizmetleri içinde değerlendirilebilecek olan bibliyografya yönetimi modülüne sahip olma farklılığını elinde bulundurmaktadır.

Ülkemizde uzaktan öğrenim programına sahip bir başka üniversite **İstanbul Bilgi Üniversitesi**’dir. Henüz yalnızca bir uzaktan öğrenim programı bulunmasına rağmen aksine Bilgi Üniversitesi kütüphane yazılımı uzaktan öğrenim programının gereksinimlerini diğer üniversitelere oranla daha fazla karşılayacak özelliklere sahiptir. İstanbul Bilgi Üniversitesi kütüphanesinin bu başarısı, henüz çok yeni kurulan bir üniversite olması ve örgün ve uzaktan öğrenim programlarının her ikisinin gereksinimini de aynı sistem üzerinde karşılayacak bir kütüphane ortamı oluşturma anlayışına sahip olmasıyla açıklanabilir. Kütüphane yazılımının en önemli özelliği öğrenci ve öğretim elemanlarının tam metin yayınlara kullanıcı adı ve parola kullanımı ile yerleşke dışından da erişebilir olmasıdır. Böylece uzaktan eğitim öğrencileri kütüphanenin sahip olduğu 36.000 elektronik kitap, yaklaşık 29.000 elektronik dergi ve 56 adet elektronik veritabanına yerleşke dışından kolaylıkla ulaşabilmektedir (Kütüphane, 2008).

Uzaktan kütüphane hizmetlerinin desteklenmesini amacıyla bir kütüphaneci yalnızca bu işin düzenlenmesiyle görevlendirilmiştir. Söz konusu yazılımın ikinci önemli özelliği ise çevrimiçi katalogdan elde edilen bibliyografik verilerin kaydedilmesi ve yönetilmesi özelliğine sahip olmasıdır. Aynı zamanda örgün ve uzaktan öğrenim programlarının her ikisi de dâhil olmak üzere üniversitede verilmekte olan her dersin temel ve yardımcı kitapları bütünüyle elektronik olarak kütüphane web sitesi üzerinde kullanıma sunulmuştur. Böylece öğrenci ve öğretim elemanları kendi kullanıcı adı ve parolasını kullanarak her yerden ders kaynaklarına ulaşabilmektedirler (Çukadar, 2008).

Bu örneklerin dışında Maltepe, Çukurova, Doğu Akdeniz, Atılım, Bahçeşehir, Boğaziçi, Trakya ve Süleyman Demirel Üniversitelerinde de uzaktan öğrenim programlarının oluşturulduğu ve/veya ders verildiği bilinmektedir. Ancak söz konusu üniversitelerin hiç birinde özel bir uzaktan öğrenim kütüphane hizmeti bulunmamaktadır.

VII. Sonuç ve Öneriler

Uzaktan öğrenim, eğitim sisteminde sorumluluğun daha çok öğrenci üzerinde olduğu bir öğrenme modelidir. Sınıf ve arkadaş ortamının daha yüzeysel olması nedeniyle uzaktan öğrenim programları bu açığı kapatacak bir takım öğrenme araçları ile donatılmak zorundadır. Bu nedenle de uzaktan öğrenim programlarının zengin bir kütüphane hizmeti ile desteklenmesi gerekmektedir. Son yıllarda bütün dünyada uzaktan öğrenim sistemlerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak kütüphane hizmetlerinin de çeşitlilik kazandığı görülmektedir. Bunun en güzel örnekleri yüksek öğretim programları için geliştirilen uzaktan kütüphane hizmetlerinde görülebilmektedir.

Elektronik kütüphane hizmetlerine ek olarak yalnızca uzaktan öğrenim öğrencilerinin yararlanabildiği uzaktan kütüphane hizmetlerinde de gözle görülür bir gelişme yaşanmaktadır. Uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri, normal hizmetlerin geliştirilmesine de katkıda bulunmakta ve bu özelliği nedeniyle adeta katalizör görevi üstlenmektedir. Örneğin yalnızca uzaktan öğrenim programlarının gereksinimlerini karşılamak üzere geliştirilen hizmetlerin zaman içinde örgün program için de kullanılması uzaktan kütüphane hizmetlerinin bu özelliğini doğrulayan göstergelerden biridir. Dolayısıyla uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri, genel kütüphane hizmetlerinin hangi yöne doğru gelişeceğine işaret eden öncü bir göstergedir.

Yüksek öğretim düzeyinde uzaktan öğrenim kütüphane hizmetleri olarak verilen hizmetlere genel olarak bakıldığında birkaç yıl öncesine kadar yalnızca kütüphane içinde verilen hizmetlerin önemli bir bölümünün artık web tabanlı olarak sunulduğu görülmektedir. Bibliyografik veri tarama, veri madenciliği, web tabanlı veri yönetimi, kütüphaneciler ve bilgi uzmanları ile çevrim içi danışma, basılı kaynakları dijital format olarak sağlama ve çok zengin elektronik kaynaklara erişim bu hizmetlerden bazılarıdır.

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi gelişmiş ülkelerde gerek maddi olanakların ve bilişim alt yapısının imkân vermesi ve gerekse yüksek öğrenim sisteminin daha esnek bir yapılanmaya sahip olması nedeniyle uzaktan öğrenim uygulamalarının ve buna bağlı olarak uzaktan kütüphane hizmetlerinin son yıllarda önemli bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Buna karşın benzer gelişmelerin Türkiye’de de yaşandığını söylemek güçtür. Türkiye’de yüksek öğretim düzeyinde uzaktan öğrenim programlarının örgün programlar içinde payı oldukça düşük bir yüzdeye sahiptir. Gerek buna bağlı olarak gerekse üniversite kütüphanelerinin

genel durumlarına bağlı olarak Türkiye’de yüksek öğretim kütüphanelerinde elektronik hizmetler oldukça zayıf durumdadır. Bununla birlikte uzaktan kütüphane hizmetlerinin ise varlığından söz etmek mümkün değildir. Üniversitelerde yalnızca uzaktan öğrenim programlarının gereksinimlerinin karşılanması için geliştirilen ve özel bir web sitesi üzerinde çevrimiçi kütüphaneci ve bilgi uzmanı desteği ile sürdürülen özgün bir kütüphane hizmeti bulunmamaktadır.

Kütüphane bir üniversitenin yaşam kaynağı olan bilginin sınırsız şekilde kullanıma sunulduğu önemli bir merkezdir. Bu özelliği nedeniyle kütüphane, yeni bir üniversite açmada ya da uzaktan öğrenim programı oluşturmada dikkate alınması gereken birimlerden biri olmalıdır. Türkiye’de yeni bir üniversitenin öğrenim hayatına başlaması ve denkliğinin onaylanması için yerine getirilmesi gereken koşullar çeşitli yasal düzenlemelerle oluşturulmaktadır. Bu düzenlemelerden biri de Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği’dir. Bu düzenlemeye göre özel bir üniversitenin faaliyetine başlayabilmesi için öğrenci ve öğretim elemanlarının yararlanacakları bir takım fiziksel mekânlara sahip olunması zorunludur. Bu mekânların başında kütüphane gelmektedir. Örneğin kütüphaneye ayrılan yerin belirlenmesi ve bütçe ödeneklerinde kütüphane için belli bir fonun tahsis edilmesi zorunlu tutulmaktadır. Ancak Yönetmelikte kütüphanenin özellikleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Oysa üniversite kütüphanesi, üniversitenin kapasitesi, verdiği eğitim türü ya da sahip olduğu öğrenim modellerinin türü gibi değişik etkenlere bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Örneğin örgün ve uzaktan öğrenim programlarında öğrenim gören öğrencilerin üniversitenin olanaklarından eşit yararlanabilmesi için hizmetler, programların özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Kütüphane hizmetleri bu tür hizmetlerin başında gelmektedir. Ancak vakıf üniversitelerinin sahip olması gereken niteliklerin belirlendiği Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği’ kütüphanelerin türü ve özellikleri hakkında bağlayıcı ilkelerden yoksundur (Vakıf, 2005).

Yüksek öğretim kurumlarınca oluşturulan uzaktan öğrenim programları ise Yüksek Öğretim Kurulu Enformatik Milli Komitesi tarafından onaylanmaktadır. Enformatik Milli Komitesi tarafından yapılan değerlendirmede ise daha çok programların teknik özellikleri üzerinde durulmaktadır. Kütüphane hizmetleri ise değerlendirme ölçütleri içinde yer almamaktadır (Enformatik, 2008). Türkiye’de oluşturulan uzaktan öğrenim programlarının kütüphane gereksinimlerini karşılama konusunda bir ilerleme kaydedilememiş olmasının altında standart bir değerlendirme ölçütünün ve denetleme mekanizmasının bulunmaması yatmaktadır. Bu nedenle üniversitelerde oluşan bu açığın kapatılması konusunda herhangi bir yaptırım gücü bulunmamaktadır.

Yapılan genellemeler ışığında Türkiye’de yüksek öğretim kurumlarında uzaktan öğrenim programlarının kütüphane gereksinimlerinin karşılanmasında göz önünde bulundurulması gereken ilkeler ve öneriler ise şu şekilde

sıralanabilir:

--Türkiye’de uzaktan öğrenim programlarını akredite eden ve bu programların denkliğini onaylayan kurum Enformatik Milli Komitesi’dir. Her şeyden önce Enformatik Milli Komitesi’nin uzaktan öğrenim programlarının onaylanmasında uzaktan kütüphane hizmetlerinin varlığını zorunlu tutması sağlanmalıdır. Uzaktan kütüphane hizmeti sağla(ya)mayan ve/veya mevcut hizmetleri belli bir olgunluk düzeyine ulaştır(a)mayan üniversitelerin uzaktan öğrenim programlarının onaylanmasından vazgeçilmelidir.

--Gerek Enformatik Milli Komitesi’nin ölçüt olarak kullanabileceği ve gerekse üniversitelerin örnek olarak yararlanabileceği bir yüksek öğretim uzaktan kütüphane hizmetleri standardı oluşturulmalıdır. Söz konusu standardın oluşturulmasında akademisyenlerin, önde gelen sivil toplum kuruluşlarından ÜNAK ve TKD’nin ve aynı zamanda üniversitelerde fiilen görev yapan kütüphanecilerin ortak girişimde bulunması sağlanmalıdır. Aynı zamanda zaman içinde ortaya çıkacak gereksinimlere göre standardın güncelleştirilmesi için de bir komisyon oluşturulmalıdır.

--Üniversite kütüphanelerinde kullanılmakta olan, güncellenecek ve/veya yeniden alınacak olan yazılımların uzaktan kütüphane hizmetlerini destekleme modülüne sahip olup olmaması değerlendirme ölçütü olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda firmaların yazılımlarını uzaktan öğrenim hizmetleri de kapsayacak şekilde geliştirmeleri sağlanmalıdır.

--Üniversite kütüphaneleri uzaktan öğrenim programlarının gereksinimlerini karşılamak üzere hizmetlerini gözden geçirmelidir. Kurumlarında uzaktan öğrenim programı olan kütüphanelerde bu gereksinimi karşılamak üzere yeniden yapılandırma çalışmalarına başlanmalıdır. Bu doğrultuda uzaktan kütüphane hizmetleri için atılması gereken ilk adımlar altyapı hazırlıklarının tamamlanması, personel tahsis edilmesi, tahsis edilen personelin eğitilmesi, uzaktan kütüphane hizmetleri yönergesi oluşturulmasıdır. Uzaktan öğrenim sistemi içinde gereksinim duyulan her türlü kütüphane hizmetlerinin yer aldığı bir uzaktan kütüphane hizmeti web sitesi oluşturulmalı ve yapılan bütün çalışmalar öğrenci ve öğretim üyelerine duyurulmalıdır.

Kaynakça

- ACRL Standard and Guidelines. (2000). *Guidelines for distance learning library services*. C&RL News, 61(11), 1023-1029.
- Allen, I.E. and Seaman, J. (2007). *Online nation: Five years of growth in online learning*. Sloan-C. *Article Delivery Service*. (2008). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.lib.uiowa.edu/ill/ads.html> [11.08.2007]
- Barsun, R. (2005). The Walden University library: Reaching out and touching students. *Internet Reference Services Quarterly*, 9 (1-2), 93-109.
- Bibliograph management*. (2008). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://library.open.ac.uk/research/bibliomgt/index.cfm> [05.12.2007]

- Buchanan, E. (2005). Library services for distance education students in higher education. *Encyclopedia of distance learning* içinde (1261-1264). Yay.Haz.: Howard, J. V., Boettcher, L., Justice, K., Schenk, P. L. ve Rogers, G. A. Hershey, PA: Idea Group Reference.
- Burke, M. (2002). Distance learning. *Building a virtual library* içinde (148-165). Ardis Hanson ve Bruce Lubotsky Levin (Ed.). Hershey: Idea Group Inc.
- Cooper, J.L. (2000). A model for library support of distance education in the USA. *Interlending & Document Supply*, 28 (3), 123-131.
- Çınar, Z. (2008). *E-öğrenme*. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=686 [25.05.2008]
- Çukadar, S. (2008, 23 Mayıs). *Bilgi Üniversitesi kütüphanesinde verilen elektronik hizmetler*. Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi müdür yardımcısı Sami Çukadar ile e-posta aracılığıyla yapılan haberleşme.
- Çukadar, S. ve Çelik, S. (2003). İnternete Dayalı Uzaktan Öğretim ve Üniversite Kütüphaneleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (1), 31-42.
- Distance learning library services*. (2008a). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.uky.edu/Libraries/lib.php?lib_id=16 [25.05.2008]
- Distance learning statistics*. (2008b). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.educationcenteronline.org/e-Learning/Distance-Learning-Statistics.html> [28.01.2008]
- Ebling library resources & services*. (2008). http://ebling.library.wisc.edu/about/ebling_guide.doc
- Enformatik Milli Komitesi*. (2008). <http://uek.aof.edu.tr/default.aspx> [11.03.2008]
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*. (2004). <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/957.html> [20.04.2008]
- Get books & articles-library services for distance education*. (2008). <http://www.lib.uiowa.edu/disted/getmaterials.html>
- Guidelines for distance learning library services*. (2004). ACRL. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/guidelinesdistancelearning.cfm> [25.05.2008]
- Guidelines for library support of distance and distributed learning in Canada*. (2000). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.cla.ca/AM/Template.cfm?Section=Position_Statements&Template=/CM/ContentDisplay.cfm&ContentID=3794 [16.02.2008]
- Gürçan, H.İ. ve Özgür, A.Z. (2002). Uzaktan eğitim materyallerinde telif hakları ve açıköğretim fakültesinde uygulama örnekleri. Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu, 23-25 Mayıs 2002, Eskişehir. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://aof20.anadolu.edu.tr/program.htm> [16.02.2008]
- How do I get this article?* (2008). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://blog.lib.uiowa.edu/disted/2008/03/21/how-do-i-get-this-article/> [20.04.2007]
- Interlibrary Loan & Document Delivery*. (2008). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.lib.uiowa.edu/services/illdd.html> [21.03.2008]
- Khosrowpour, M. (2006). *Dictionary of Information Science and Technology*. Hershey: Idea Group Publishing. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://site.ebrary.com/lib/ataturk/Doc?id=10158023&ppg=784> [25.05.2008]
- Kütüphane ve elektronik kaynaklar*. (2008). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <https://library.bilgi.edu.tr/screens/genel.htm> [27.05.2008]
- Library services for CSUDH distance learning and extended education students*. (2008). <http://library.csudh.edu/distancelearning.php>
- Manjunath, B. and Patil, S. (2006). E-Learning and Its Impact on Library & Information Services. DRTC Conference on ICT for Digital Learning Environment, 11-13 January 2006. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: https://drtc.isibang.ac.in/bitstream/handle/1849/215/paperH_manjunath.pdf;jsessionid

- d=B9E34D02FBBF3EA75295EA42EC9416BF0?sequence=1 [12.03.2008]
- Odabaş, H. (2004). İnternet Tabanlı Uzaktan Öğrenim Modelinin Bilgi Hizmetlerine Yönelik Yüksek Öğretim Programlarında Kullanımı. *Kütüphaneciliğin Destanı ...* içinde (121-139). Ankara: A.Ü. DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
- The Library and Learning Resources Centre*. (2008). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://library.open.ac.uk/about/index.cfm?id=6935> [04.02.2008]
- Trends in e-Learning for library staff: A Summary of research findings*. (2006). OCLC Online Computer Library Center. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://data.webjunction.org/wj/documents/14077.pdf> [12.03.2008]
- US Copyright Act*. (2006). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.copyright.gov/fls/fl102.html> [22.01.2008]
- Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği. (2005). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.yok.gov.tr/mevzuat/vakif_yonetmelik.doc [20.03.2008]

Üniversite Kütüphaneleri Web Siteleri

- Ahmet Yesevi Üniversitesi Kütüphanesi
http://www.yesevi.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=38
- Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi <http://www.kdm.anadolu.edu.tr/>
- Atılım Üniversitesi Kütüphanesi <http://library.atilim.edu.tr/turkish/kutuphane.php>
- Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi <http://library.bahcesehir.edu.tr/>
- Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi <http://www.library.boun.edu.tr/>
- Çukurova Üniversitesi Kütüphanesi <http://library.cu.edu.tr/>
- Doğu Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi <http://library.emu.edu.tr/>
- Iowa University Library <http://www.lib.uiowa.edu/disted/index.html>
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi http://library.bilgi.edu.tr/screens/mainmenu_tur.html
- Kentucky University Library http://www.uky.edu/Libraries/lib.php?lib_id=16
- Maltepe Üniversitesi Kütüphanesi
http://www.maltepe.edu.tr/destek_birimleri/kutuphane/genel_bilgi.asp
- Mersin Üniversitesi Kütüphanesi <http://www.mersin.edu.tr/kutuphane/index.php>
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi <http://www2.lib.metu.edu.tr/en/index.php>
- Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi <http://www.kutuphane.sakarya.edu.tr/>
- Süleyman Demirel Üniversitesi Kütüphanesi <http://kutuphane.sdu.edu.tr/>
- The Open University Library <http://library.open.ac.uk/>